

Sålunda måste man med stor förväntan avvakta fortsättningen av denna nya, djupt inträngande Runebergstolkning. Kanske skall Viljanen äntligen lyckas giva Runebergs psalmer deras rätta plats i hans diktning. Hittills har knappast någon löst denna uppgift; Belfrage har väl gjort det bättre än Söderhjelm men är i detta kapitel alldeles för kortfattad för att man med önskelig klarhet skall kunna se, vad psalmerna yppa om Runebergs tro och själ.

Bo Sture Wiking.

Kyrkosångens Vänner.

Rapporter avgivna vid Centralkommitténs årsmötet januari 1948.

I.

Svenskt körarbete under år 1947.

År 1947 kan inregistrera en stor mönstring av kyrkokörerna i vårt land, som intet av de övriga nordiska länderna, Finland undantaget, kan uppvisa motsvarigheten till. Det är här den sjunde allmänna svenska rikskyrkosångshögtiden i Östersund, som åsyftas. De till ett antal av ungefär 2300 kyrkosångarna gåvo här prov på vad de svenska kyrkokörerna av i dag kunna prestera av andlig sång. Visst kan här påvisas svaghet i ett eller annat stycke, men som helhet måste sägas, att vad där åstadkoms, på det hela taget stod på en hög nivå. En och annan har kanske ruskat på huvudet åt en sådan väldig sammandragning av kyrkosångare och menat, att den ej motsvarar de med en sådan förenade besvären och kostnaderna. Den försvarar dock väl sin plats i arbetet på utbredning och fördjupning av kyrkosångsarbetet av åtminstone två skäl: det första är den anspänning av krafter och förmåga, som gör, att de samlade sångarna förmå gemensamt sjunga ett ganska krävande program. Ett sådant program sätter spår i körverksamheten över hela landet. Man ser, hur de i Östersund sjungna hymnerna återkomma i de separata körernas program vid mindre kyrkosångshögtider och vid uppsjungningar i högmässan och andra gudstjänster. Genom den träning, som föregått Östersundshögtiden, det repetitionsarbete, som där förekom och sist uppsjungningen ha de flesta fått en klar uppfattning av, hur dessa hymner skola utföras, det fortsatta sångliga arbetet till nytta. Det

andra skälet torde vara den lyssnaruppgift, som uppstår, då mindre körer eller körsammanslutningar uppträda med separata uppgifter. Sådana tilläggas ju i allmänhet endast sådana körer och körledare, som genom föregående uppträdanden dokumenterat sin höga standard. I Östersund fick man dessutom tillfälle att lyssna till masskörens utförande av det gemensamma programmet, då ju på grund av den stora tillslutningen och bristen på plats rikskörens program måste dubbleras. Ett tredje skäl av annan art kan också påvisas. Kamratskapets stora betydelse vid en sådan körsammandragning bör icke underskattas.

Svensk kyrkosångsrörelse av år 1947 behöver emellertid ej endast peka på Östersundshögtiden som ett bevis på sin livaktighet. I de olika stifteten ha en rad smärre högtider ägt rum. De flesta ha kunnat påvisa god tillslutning och en stor uppskattning från allmänhetens sida. Det är inte ovanligt, att man kunnat berätta om fullsatta kyrkor och gripna åhörarskaror vid dessa. Programmen vid stiftshögtiderna ha i ett flertal fall influerats av programmet vid Östersundshögtiden.

Många ännu mindre körsammandragningar förekomma också. Det är ofta två eller flera närboende körer, som gemensamt göra musikandakter i varandras kyrkor. Ibland stå de olika körledarna för var sin avdelning av programmet, ibland dirigerar en körledare hela programmet i sin kyrka, under det att vid nästa uppsjungning en annan körledare dirigerar det i sin kyrka. Även detta har sin betydelse i det fortsatta arbetet. Att ledas av olika dirigenter tvingar körmedlemmarna till större uppmärksamhet just på dirigenten, det konstnärliga resultatet till godo.

Svensk kyrkosångsrörelse av i dag har gripit omkring sig i sådan omfattning, att man nästan kan tala om, att den hör med bland våra folkrörelser. Som sådan kräver den, att ledningen känner sitt ansvar på ett ännu starkare sätt än tidigare. Först och främst måste elitkörerna och deras ledare bryta sig loss ur den isolering, som på många håll, och icke minst i Stockholm, de ställt in sig i. Det räcker inte med, att de uppträda i sin egen kyrka och där ger goda prov på vad de kunna åstadkomma. Just dessa körer böra vid kyrkosångshögtider vara måna om att deltaga, dels med egna framträdanden men också deltaga i masskörens arbete. Det blir annars fara värt, att de få förbli isolerade och icke komma att få den betydelse för den kommande utvecklingen, som de kunde och borde ha.

Man måste också tänka på, att den rent sångliga kulturen måste höjas. Tonbildning, tonträffning, musikalisk allmänbildning och kanske ännu mera behöva tillföras körerna. Om vägarna att ge dem detta ännu icke äro tydliga, är dock icke problemet av sådan svårighetsgrad, att det icke går att lösa. De flesta musiklejare torde vara kompetenta att ge den kurs i tonbildning, som här kan ifrågakomma. Detsamma gäller tonbildningen. Och när det gäller den musikaliska allmänbildningen finns ett utomordentligt gott hjälpmedel i grammfonen. Riksdagsbeslutet om ökat stöd till folkbildningsarbetet ger här en god hjälp till det ekonomiska.

Musikförlagen fortsätta utgivningen av ny värdefull kyrkomusik och kyrkosång. Våra främsta tonsättare på det andliga området ha gett värdefulla tillskott till i första körlitteraturen. Namn sådana som Hilding Rosenberg, David Wikander, Daniel Olson, Thyrestam, G. Berg, W. Åhlén och ännu en lång rad andra ha gett sådana värdefulla tillskott. Ur den gamla sångskatten från 1600- och 1700-talen ha nya utgåvor kommit till. Av Bach och Buxtehude, kanske även Schütz finnas nu många utmärkta tillskott till körlitteraturen utgivna. Och i fråga om den musikaliska smaken kan man säkert påvisa, att åtminstone körerna lärt sig älska de gamla mästarerna och med glädje sjunga deras verk.

Användningen av mässbokens olika introitusantifonier och del II är ännu ovisst att yttra sig över. Det torde vara dags att göra en undersökning i vad mån gammalkyrkliga eller koralintroitus användas samt hur mycket del II kommer till användning. Troligen är det så, att man på många håll tvekar inför de gregorianska tongångarna även inom körerna, ja varför inte även bland körledarna och kyrkomusikerna. Säkert torde vara att en viss varsamhet behövs från gregorianismens förkämpar, icke är ur vägen, om det värdefulla, som finns här och som bör komma fram, icke skall stoppas. Det torde höra ihop med den musikaliska allmänbildning, varom här tidigare nämnts.

Körverksamheten över huvud och kyrkokörverksamheten i synnerhet höra till de glädjebetonade företeelserna i nutiden. För vår svenska kyrka är kyrkosångsrörelsen en värdefull tillgång, som den kanske mer än hittills borde beakta och värda sig om som en av de vägar, den svenska kyrkan i dag har att gå för att samla människor kring Kyrkans Höga Mål.

Stockholm den 7 januari 1948.

På uppdrag

Sten Carlsson.

II.

Koralsången 1947.

Med utgången av år 1947 kunde Den Svenska Psalmboken av år 1937 fira tioårsminnet av sin tillblivelse. Två år senare kom den nya koralboken. Även om psalm- och koralbok ha varit i församlingarnas tjänst under en jämförelsevis kort tidrymd, kan man måhända likväl tillåta sig fälla det omdömet att det förefaller som om de båda böckerna skulle haft en god ingång i våra församlingar. Om vi i detta sammanhanget inskränka oss till koralerna, är det av särskilt intresse att konstatera att den nya koralbokens många nytillkomna melodier i stor utsträckning redan blivit allmän egendom. Vi behöva endast erinra oss några koraler för att med tacksamhet erkänna vad vi erhållit av värde för församlingssången: Nr 4 (Helig, helig), 48 (Jesus från Nasaret), 71 (Min själ, du måste nu glömma), 129 (Helige Ande, låt nu ske), 177 (Från tidevarv), 202 (Gud, vår lösta tunga), 209 (Gud är här tillstädes), 235 (O Kriste, du föddes av kvinna), 287 (Herre, jag vill bida), 332 (O liv som blev tänt), 382 (Bed för mig, Herre kär), 432 (I öster stiger solen opp), 470 (O Gud vår hjälp i gångna år), allesammans melodier som väl kunna betecknas som mycket kända, en del redan omistliga. Om man närmare skulle granska vad det är som på en jämförelsevis kort tid gjort psalmer och koraler av ovan nämnt slag flitigt brukade, skulle man kunna anföra olika anledningar. I en del fall är det psalmens, i andra fall melodiens förtjänst, kanske oftast en samverkan mellan bådadera.

Om vi sålunda kunna glädja oss åt att den nya koralboken inom ganska kort tidrymd tillfört oss många värdefulla melodier, återstår likväl ett drygt arbete innan psalm- och koralboken som helhet blivit allmän egendom. Många gamla, praktfulla melodier förtjäna att återupplivas och komma till rikare användning. På många håll uppenbarar sig en egendomlig rädsla att bjuda församlingen något nytt i melodiväg, bottnande i en undervärdering av kyrkfolkets förmåga att mottaga det nya.

Mottagligheten är störst i ungdomsåren. Därför gäller det att sätta in med all kraft i skolor, bland konfirmander och i ungdomskretsar. Som ett led i dessa strävanden föreligger i dagarna *Psalmlista för skolans morgonandakter* utarbetad enligt uppdrag av KSV:s Centralkommitté och Samfundet för unison sång. De fyra kommitterade (kyrkoherde Harald Dahl, musikdirektörerna

Per Lundgren, David Wikander och Waldemar Åhlén) ha utfört ett tidskrävande och drygt arbete för vilket vi äro dem stor tack skyldiga. I föreliggande psalmlista möter vi ett melodival, som är gjort med största omsorg med tanke såväl på kyrkoåret som barnens uppfostran i en rätt kyrkomusikalisk anda. Vi möta såväl gamla som nya melodier. Beträffande de senare finns såväl nr 4, 48, 71, 129 och en rad andra. Däremot saknar jag 287, 382, 470 och 492.

Det må icke uppfattas såsom kritik utan mera som en stillsam undran om icke kommitterade varit alltför återhållsamma, särskilt under de första skolåren, när det gäller antalet melodier under ett skolår. Med tanke på såväl småbarnens förmåga av mottaglighet som deras behov av ombyte förefaller det som om melodivalet redan under första skolåret kunde ha utvidgats utöver de under de 44 veckorna föreslagna 8 melodierna. Borde inte redan här de tempore-principen kommit till rikligare bruk till förmån för flera melodier, för att barnen redan i första klassen skulle ha stimulerats till intimare kontakt med psalmboken? Om man sedan studerar psalmlistan horisontellt (melodivalets utökning från klass till klass) vill jag sätta ett litet frågetecken inför det pedagogiskt riktiga att under alla åtta skolåren föreslå 396:2 såsom begynnelspsalm under första veckan. Även om fr. o. m. 5:te klassen ps. 425 tillkommer, kan man inte fria sig från tanken, att »Jesu låt mig städse börja» kommer att bli en sådan där melodi som kommer att åtföljas av olustkänslor. Hade det inte varit rikligare att en ny melodi införts för varje klass till första veckan under skolåret? Härigenom hade vunnits den fördelen att barnen i 7:an och 8:an haft en ny melodi för vardera av veckans dagar. I varje fall kunde ett dylikt psalmval fått gälla såsom ett rikare förslag. Läraren kunde ju rätta sig efter melodiförrådet i varje klass och vid förekommande behov gärna återgått till förslaget i de lägre klasserna.

Det anförda må endast betraktas som kanske alltför litet genomtänkta frågeställningar av en som för många år sedan lämnat skolsången. Som väsentligt kvarstår det viktigaste att vi i föreliggande psalmlista fått ett utomordentligt gott urval av psalmer och koraler, som om listan kommer till användning, kommer att lägga den goda grunden för den livgivande församlingssång, som vi längta efter. Vi må livligt hoppas att lärarna i våra skolor beakta detta tillfälle till god hjälp vid valet av psalmer vid morgonandakterna.

Men i församlingsarbetet må vi icke försumma att arbeta vidare med att göra vår koralskatt känd och levande. På många håll anordnas fortfarande koralaftnar. Jag vill i detta sammanhang hänvisa till arbetsutskottets program för dylika aftnar, som rätt anordnade kunna verka stimulerande i många riktningar både inom kyrkomusiken och den kristna förkunnelsen.

Men det är inte endast på kurser av olika slag eller på koralaftnar som vi skola verka för en levande församlingssång utan i vår dagliga gärning såsom organister och kantorer genom att på bästa möjliga sätt vara ledare av församlingssången. Genom radion få vi ju emellanåt möjlighet att avlyssna gudstjänster och man kan väl som allmänt omdöme fastslå att våra organister och kantorer ha en god uppfattning om koralspelet. Det gäller en mycket viktig detalj: koraltopot, som under senare år visat en tendens att öka till förmån för en livaktigare församlingssång. Härom är endast gott att säga så länge som koraltopot håller sig inom rimliga gränser för ett utförande som verkligen befordrar en livaktig församlingssång. Alltför hastiga tempi kan nämligen verka i rakt motsatt riktning.

Om meningarna kunna vara delade beträffande koraltempo borde vi alla kunna enas om en sak: vi böra spela koralerna korrekt. Icke så sällan förekommer det att organisten tar sig alltför stora friheter beträffande koralharmoniseringen. Till otillåtna friheter måste man räkna allt som överskrider den goda smaken: altererade ackord, nona-ackord, införande av septiman i alla vanligtvis otänkbara sammanhang. Förekommer verkligen detta? Ja, tyvärr alltför ofta! Till vilkens glädje eller uppbyggelse? Svårigen till någon annans än våldsverkarens, som väl genom dylika »förbättringar» vill ådagalägga sin egen förträfflighet eller vill hävda sin särart även i så måtto att han känner som sin särskilda kallelse att sätta sig över gällande god ordning. Oftast leder förändringarna till tarvligheter och smaklösheter som borde vara oförenliga med allt vad gudstjänst heter.

I detta sammanhang kunde det vara frestande att taga upp en fråga: Hur långt ha vi egentligen hunnit beträffande god och dålig smak i fråga om kyrkomusik? Det förefaller som om det på många håll rådde en egendomlig uppfattning att ju enklare och banalare en melodi är, ju större är dess uppbyggelsevärde. Skall man få de inre strängarna att dallra så skall man nödvändigtvis taga till de allra torftigaste melodierna. Vi behöva i detta samman-

hanget endast tänka på psalmvalet vid kyrkliga förrättningar. Här ville vi organister och kantorer bedja våra präster vara oss behjälpliga att komma ur en slentrian som hotar att banalisera dessa gudstjänster.

Är det ett tidens tecken att de andliga sångarna i de yttersta av dessa dagar uppleva en renässans, men på ett område där man väl knappast skulle ha väntat att möta dem. »Rapsodi på andliga sånger» är ju numera en ganska ofta återkommande punkt i radions underhållningsprogram. Sedan jag åhört ett dylikt program för ganska lång tid tillbaka, utsänt från en Sthlms-kyrka och under medverkan av dess organist, har jag besparat mig från åhörandet av de följande. Men stilen, en gång funnen, torde vara densamma. De gamla, hederliga melodierna framsjunges av framstående solister, perfekt refrängsång av radiokören till ett ackompanjemang i bästa swingstil, i en raffinerad Sköld- eller Sune Waldimirharmonisering, som öppnar nya perspektiv för den kyrkliga sången. Men är inte dessa melodier värda ett bättre öde än att lösryckta från sitt egentliga sammanhang salubjudas som underhållning? Ty något annat kan det inte bli och är väl heller icke avsett att vara.

Ovan berördes helt flyktigt psalmvalet vid en del kyrkliga förrättningar. Här må nämnas något i korthet om psalmvalet i högmässan och då särskilt på de viktiga platserna: ingångspsalm och gradualpsalm. Den nya Evangelieboken upptager som bekant förslag till ingångs- och gradualpsalmer för kyrkoårets alla sön- och helgdagar. Om detta förslag följes innebär dess genomförande åtskilliga fördelar, främst kanske därigenom att man erhåller väl-motiverade ingångs- och gradualpsalmer i anslutning till den föreliggande dagens karaktär. Vidare bryts måhända en slentrian, som helst vill röra sig med ett fåtal koralmelodier. För organisterna innebär de fasta psalmerna en stor lättnad. Han kan i god tid förbereda sig på två viktiga preludier. Den som vet vad ett väl förberett ingångspreludium kan betyda för att giva den rätta ingången till dagens högmässa vill inte gärna kastas in i ett nytt sammanhang alldeles oförberedd.

De föreslagna ingångspsalmerna få sin särskilda betydelse på de dagar då introitus förekommer. Det är så självklart att det kan tyckas onödigt att behöva framhålla det nödvändiga i att när koralintroitus användes, skall den föreslagna ingångspsalmen sjungas. Men även då gammalkyrklig introitus användes må man

icke utan tvingande skäl avstå från de föreslagna psalmerna. I varje fall bör organisten i god tid underrättas om ett ändrat val.

I det ovanstående har jag uppehållit mig vid en del företeelser som måhända kunna förefalla ligga i periferien för våra kyrkomusikaliska strävanden. Om mina tankar sålunda kommit att beröra en del detaljer i den kyrkomusikaliska utövningen som berör församlingssången, kunna vi med glädje och berättigad tillfredsställelse konstatera att när det gäller det väsentliga, våra kyrkomusiker med varje år bliva alltmera skickade att utöva sitt värv i kyrkans tjänst. Det arbetas som aldrig förut med iver på en förbättrad utbildning, därom vittna de talrika, frivilliga kurserna, överallt väl besökta. Den livaktiga verksamheten på alla kyrkomusikaliska områden bådar gott för framtiden.

Henry Weman.

III.

Svensk orgelkonst 1947.

Det gångna året, det fjortonde i Orgelrådets historia, företer en bild, som i flera avseenden är ganska skiftande. Medan verksamheten på orgelbyggeriets område alltjämt varit synnerligen livlig, har en viss återhållsamhet kunnat förmärkas inom ett annat gebied, nämligen produktionen av nya tonsättningar för instrumentet. Kyrkomusikaliska fortbildningskurser ha ägt rum å åtskilliga orter, men dessvärre kan kursdeltagarnas antal knappast sägas ha stått i rimlig proportion vare sig till programmens gedigna halt eller de medverkandes oegennyttiga arbete.

Som en glädjande nyhet för året kan antecknas Radiotjänsts initiativ, efter upprepade framstötter från enskilt håll, att anordna utsändning jämte skivupptagning av orgelkonserter från kyrkor ute i landet med äldre goda instrument. Dylika utsändningar ha sålunda förekommit från Hults kyrka i Småland och V. Eneby i Östergötland, varvid programmen inletts med en kort presentation av orglarna och deras mästare. Lämpliga delar av programmen komma, enligt vad som uppgives, att framdeles återutsändas i samband med radions helgsmålsböner. För samma ändamål har Radiotjänst låtit företaga speciella grammofoninspelningar på ytterligare elva mindre orglar ute i landet.

I syfte att effektivisera kontrollen vid orgelbyggnader har Riksantikvarieämbetet till domkapitlen utsänt cirkulär med erinran om

församlingarnas skyldighet att till Byggnadsstyrelsen och Riksantikvarieämbetet anmäla eller söka tillstånd till utförande av projekterad orgelbyggnad. Ingen kyrkorgelbyggnad synes sålunda längre vara undantagen från bestämmelsen härom.

Orgelrådet har handlagt ej mindre än ett trettiotal ärenden, av vilka ett stort antal insänts via riksantikvarieämbetet. Tendensen inom nutida orgelbyggeri går alltmer mot förverkligandet av klassiska ideal. Sedan man sålunda under många år i allt större utsträckning gått in för den s. k. sleiflådetypen såsom varande den för tonkvaliteten ojämförligt förmånligaste, börjar man inom ledande orgelfirmor, framförallt danska, nu även mer och mer bygga helt mekaniska orglar, alltså orglar med rent mekanisk traktur och registratur. Också det från orgelbyggeriets glansepok välkända ryggpositivet synes gå en ny tid tillmötes. Bland ny- eller ombyggda verk med ryggpositiv märkas orglarna i Johannes kyrka i Stockholm och Vetlanda kyrka i Småland. Dessutom ha flera verk med samma anordning projekterats. Överhuvud syftar denna utveckling främst mot ett bestämt mål, nämligen att skapa bästa tänkbara förutsättningar för tonbildningen och utblåsningen. Då tillämpandet av nämnda principer, enligt vad gamla orglar noggsamt bära vittne om, dessutom garanterar hållbarhet och slitstyrka på ett helt annat sätt än vad som kan ske exempelvis genom pneumatiken, ha vi all anledning att hälsa utvecklingen i fråga med tillfredsställelse.

Bland de ärenden orgelrådet direkt eller genom riksantikvarieämbetet handlagt märkas sådana beträffande ny- eller om- och tillbyggnad av orglarna i Udenäs, Nynäshamn, Gillberga, Vagnhärad, Gryteryd, Forshem, Skövde, Gestad, Skederid, Sandby, Mårdaklev, Bergby, Jokkmokk och Yllestad. Ifråga om det sistnämnda ärendet har tillstyrkts ett förslag om dels den nuvarande orgelns bevarande (efter pietetsfull restaurering), dels byggande av helt ny orgel bakom den gamla. Denna, som byggts 1863 av Svante Johansson, Liared — den omfattar 7 stämmor — hade nämligen befunnits vara av så hög kvalitet ifråga om klangen, att den torde kunna hänföras till Skara stifts förnämligaste. Sedan församlingen blivit uppmärksamgjord härpå, har den glädjande nog beslutat upphäva sitt tidigare fattade beslut att bygga om sin orgel, en åtgärd, varigenom det väsentliga av dess säregna charm utan tvivel skulle ha gått förlorad.

Ett ännu märkligare beslut ifråga om orgelrestaurering har fat-

tats av Östervåla församling, Ärkestiftet. Där kommer nämligen den nuvarande, moderna kyrkorgeln att få lämna plats för P. Z. Strands verk från 1825, vilket tidigare gjort tjänst i samma kyrka i över 100 år. Verket, som ursprungligen hade 14 stämmor, skall nu kompletteras bl. a. med ryggpositiv. (Om detta ärende se vidare artikeln i KMT, nr 11 av N. v. Knorrning).

I en tidigare årsrapport meddelades att doktor Einar Erici till riksantikvarieämbetet överlämnat ett av honom upprättat inventarium över rikets kyrkorglar, tillkomna före mitten av 1800-talet. Detta inventarium, som utgör ett ytterst värdefullt källmaterial för studiet av vårt äldre orgelbestånd, har i avskrift (stencil) överlämnats till orgelrådet.

Flera församlingar ha under året kunnat fira hundraårsminnet av sina orglars tillkomst. Sådana orgeljubileeer ha hållits i Tåby och Å, Linköpings stift (orglarna byggda av Sven Nordström) samt i Hjalsta, Ärkestiftet (orgeln av Blomquist och Lindgren, på sin tid Strands medarbetare). Om Tåby-orgeln se artikel i Söderköpingsposten av Einar Erici. I samband med jubileerna har doktor Erici dels hållit föredrag, dels publicerat artiklar i ortspressen om resp. orgelbyggare. Med anledning av att 60 år förflutit, sedan Sven Nordström gick bort, har en högtidlighet ägt rum i Flisby kyrka, där ett av den märklige självlärde orgelbyggarens största orgelverk ännu återfinnes i orört skick. Också här höll Erici föredrag, senare in extenso återgivet i tidningen Östgötakorrespondenten. Orgelmusikprogrammet utfördes av Flisbysonen Hj. Torell, numera organist i Lidingö. Efter högtidligheten i den fullsatta kyrkan var ett fackeltåg anordnat till Nordströms grav å Flisby kyrkogård, där hans minne hyllades med tal, sång och kransnedläggning.

De nya tonsättningar för orgel, som utgivits äro: Valdemar Söderholm: Improvisation över »O du saliga» och Toccata, C-dur, Henry Lindroth: Introduktion och passacaglia över koralen Se, vi gå upp till Jerusalem samt Tre passionskoraler (Nord. Musikförlaget) och slutligen Anders Bond: Partita över dalamelodien »Jag nu den pärlan funnit har» (Gehrman).

Bland publicerade artiklar märkes en serie i KMT av Gunnar Dahlquist, som här framlagt resultat av sin fortsatta statistiska utredning om orgelbeståndet i de olika stiftet.

Kyrkomusikaliska kurser eller studiekonvent ha ägt rum i Stockholm, Göteborg, Malmö, Halmstad, Upsala, Skellefteå m. fl. platser.

Från skilda håll rapporteras att allmänhetens intresse för orgel-

musik är statt i sakta men stadigt stigande, i varje fall beträffande J. S. Bach verk. Att dennes namn vid konserter och musikandakter drar allt större åhörarskaror är ett faktum.

Starka krafter äro således alltjämt i rörelse för att tillgodose den svenska orgelkonstens intressen. Men ännu återstår många problem att lösa, ej minst inom orgelbyggeriet. Detta har i dagens läge särskilda svårigheter att kämpa emot, svårigheter ifråga om anskaffande av material, arbetskraft etc. Dessa våra orgelbyggares martasbekymmer, till vilka även den ända upp till tre år långa leveranstiden kan räknas, få dock ej förleda dem att glömma det *ena nödvändiga*, som i detta fall är omsorgen om orgelns själ, klangen. Beträffande den saken ha de alltfört mycket att lära av sina hänsovna kolleger, om vilka vi erinrats på ett särskilt sätt genom årets hundraårsjubileer.

Men att bygga en kyrkorgel är något, som berör ej bara orgelbyggaren och organisten utan i hög grad även kyrkoarkitekten och orgelhistorikern. Intimast möjliga samarbete mellan dessa fyra är en av förutsättningarna för att ett gott byggnadsresultat skall kunna ernås. En konferens med representanter från skilda läger skulle säkerligen kunna bringa klarhet i många dunkla frågekomplex. Det är orgelrådets förhoppning att under det nya året få tillfälle att inbjuda intresserade, fackmän och icke fackmän, till en sådan konferens.

Waldemar Ahlén.

IV.

Kyrklig skrud och prydnad 1947.

Under året 1947 har den kyrkliga textilkonsten uppvisat samma livaktighet som sedan några år kunnat konstateras. Ett stort antal skrudar har tillförts kyrkor i landets skilda delar, i några fall konstnärligt högtstående arbeten med rik dekor. Här har man glädjande nog anledning att tala om verkligt liturgisk konst. Även när det gäller enklare arbeten söka våra ledande ateljéer att tillgodose såväl kvalitetskrav som liturgiska principer vid utförandet. I föregående års rapport antyddes några av de problem, med vilka kyrklig svensk textilkonst för närvarande brottas. Undertecknad har i en serie artiklar i *Vår Kyrka* upptagit dessa problem till behandling för att giva församlingar och andra uppdragsgivare hos textilateljéerna en orientering över läget. Frågan om liturgi och

konst synes ha ständig aktualitet. Några historiska och principiella synpunkter på problemläget ha också anlagts i en artikel i senaste numret av Svenskt Gudstjänstliv.

I samband med Kyrkliga Mötet hade Libraria och Licium anordnat utställningar på sina ateljéer, där några exempel på den senaste tidens produktion visades. Här belystes också en donatorsgärning av mindre vanligt slag, nämligen Fru E. Broussards utsökta broderiarbeten, som donerats till olika församlingar. Hans Majestät Konungen, som med Illis Quorum belönade den oegenyttiga konstnärsgärningen, har själv framträtt som donator av sina kyrkliga textilverk till ett flertal kyrkor. Vid årsskiftet hade Hans Majestät fullbordat sitt antependium för First Evangelical Lutheran Church i Worcester, U. S. A.

Ett textilverk, som förtjänar ett särskilt omnämmande bland årets arbeten, är Alf Munthes stora väggbonad för Skövde krematorium. Det var tillgängligt för allmänheten vid en utställning på Historiska Muséet. Bonaden är utförd i dubbelvävnad och har med rätta karakteriserats som ett textilt storverk.

Trots allmänt påtalad brist på material och arbetskraft och trots alla svårigheter med byggnadstillstånd har ett flertal kyrkor under året restaurerats och återöppnats för gudstjänst. Vid företag av denna art komma allttjämt värdefulla konstföremål och andra inventarier av konst- eller kulturhistoriskt värde i dagen. Detta är så mycket märkligare som vårt kyrkliga bestånd sedan långt tillbaka undersökts och inventerats. Stundom når oss också meddelandet om att en hittills okänd kyrkobyggnad från medeltiden påträffats. Vanligen sker detta vid grundgrävningar i våra gamla städer. 1947 skedde det på Frösön i Jämtland. Visserligen hade man tidigare kännedom om en raserad kyrka på platsen, men när grundmurarna till denna vid schaktningsarbetet för det nya flygfältet på Frösön blottades, ställdes man inför ett högst överraskande fynd. Det visade sig nämligen, att den raserade helgedomen var en absidkyrka från 1100-talet. I Götaland eller de centrala Svealandskapen hade detta icke varit så anmärkningsvärt, då de romanska kyrkorna flerstädes ligga tätt i dessa bygder. Från Jämtland är endast en kyrkobyggnad av denna åldriga typ känd, nämligen det bevarade absidkoret i Hackås. Frågan om hur den intressanta ruinen skall kunna bevaras, är dock ännu icke avgjord.

På sitt sätt olöst är också frågan om Bror Hjorts omdiskuterade Kristusbild i Borås, som på ett år avlägsnats från det gudstjänst-

rum, där den varit uppställd. Här har problemet om liturgi och konst fått en icke önskvärd tillspetsning.

Med stor spänning motsågs offentliggörandet av restaureringsförslagen till Uppsala domkyrka. Till något slutgiltigt resultat ledde icke tävlingen, men många intressanta lösningar framvisades. Det största intresset har knutits till tornpartiets utformning. Man känner icke till hur de medeltida tornkropparna avslutats, om de varit krönta med spiror eller icke. De äldsta kända tornavslutningarna äro de höga barockspiror, som störtade vid Uppsalabranden 1702. Däremot är man nu bättre underrättad om svensk tradition på området än vid den zetterwallska restaureringen under 1800-talets senare del. Det ideal, som föresvävat flera av författarna till de inlämnade förslagen, synas vara tornspiror av typen Vaksala-Kaga. Här har man också att göra med äkta svensk medeltidstradition. Den på sitt sätt mest eleganta lösningen presterades i förslaget »S:t Eriks skrin», där de rester av 1400-talstornen, som stå kvar sedan Zetterwalls ombyggnad, helt enkelt rivits och en sällsynt vacker västfasad utan torn framträder mot en vidgad platsbildning mot Gustavianum. Förslaget är dock för radikalt för att kunna realiseras. En tornlös domkyrka på Upplands slätten vore visserligen en gård av pietet mot den franske arkitekt, vars plan följdes i 1300-talskyrkan, men skulle stryka ett brett streck över senare seklers gestaltning av det nu illa medfarna byggnadsverket. Den stora tävlingen, som nu pågår på nytt, är otvivelaktigt den viktigaste händelsen på mycket länge inom svensk kyrkokonst. Ett olycksöde av stora mått och en händelse, som utlöste sorg i många hjärtan, var Skaradömens brand. Vi få hoppas, att de ärevärdiga katedralerna i såväl Skara som Uppsala inom rimlig tid skola framstå i värdig gestalt.

Vad slutligen litteraturen beträffar, må endast nämnas, att serien Upplands Kyrkor nu kommit så långt, att ett första samlat band i vacker utstyrelse föreligger. En ypperlig liten skrift av Lisa Johanson och Sven-Åke Rosenberg har utkommit under titeln Altarvård. Både i fråga om serien Upplands kyrkor och skriften om altarvård antecknar man med tillfredsställelse, att det är kyrkan själv, som visat intresse för och ägnat omtanke om den kyrkliga skruden och prydnaden. Att bandet mellan kyrka och konst knytes fastare måste hälsas med glädje och ses som ett av de goda tecknen i vår tid.

Ragnar Stenberg.